

Jan Verheyen
PRESENTS

SEKS,
SADISME
EN SWASTIKA'S

ALLE REMMEN LOS!

EEN AFDALING
IN DE RIJLEN VAN
PULPCINEMA
UIT DE WILDE
JAREN '70

HOUTEKIET

INTRO

In 1975 won ene Mohammed Lakhdar-Hamna met zijn net geen drie uur durende epos 'Ahdat sanawovach el-djamr' ('Chronique des années de braise') de Gouden Palm op het Filmfestival van Cannes. De Gouden Beer van Berlijn was dat jaar voor 'Örökbefogadás' ('Adoption') van Márta Mészáros.

Beide films zijn amper nog te vinden. Niet op de streamingdiensten, niet op dvd, zelfs niet op VHS. Ze zijn *verschwunden* in de nevelen van de filmgeschiedenis, begraven in een anoniem graf op het ruim behuiste kerkhof van bekroonde films die nochtans ooit als belangrijk werden beschouwd.

'Ilsa, she-wolf of the SS' evenwel, uit datzelfde jaar 1975, een *in your face* sadistische *(s)exploitation*-film met de rondborstige Canadese actrice Dyanne Thorne als een nymfomane kampbewaakster in een SS-Lager, was niet alleen een internationale hit gevolgd door twee al even uitzinnige sequels, maar is nu, 45 jaar later, een absolute *cultfilm*, verkrijgbaar in talloze dvd-edities waaronder een exclusieve, genummerde 'Ilsa trilogy boxset' (ik ben de ongepast trotse bezitter van box 698 van 1000).

Hoe is dat kunnen gebeuren? Waarom hebben ook andere, door 'voortschrijdend inzicht' nu nochtans radicaal als 'fout' gebrandmerkte jaren '70'-films, de tand des tijds beter doorstaan dan chique 'belangrijke' festivalwinnaars? En wat zat er in godsnaam in het leidingwater in die jaren '70 dat dubieuze genres als vrouwengevangenisfilms, wraakfilms, sadiconazista's, kannibalenfilms, mondo's enz. een zeer ruim, *mainstream* publiek bereikten?

Het had uiteraard te maken met het wegvallen van het juk van de (zelf)censuur in de loop van de jaren '60, de seksuele en andere revoluties, maar tegelijkertijd stond het ook haaks op wat die revoluties predikten – want hoe verzoen je vrouwengevangenisfilms met de militante vrouwenbeweging? En conservatieve wraakfilms met het 'vrijheid, blijheid'-liberalisme?

Het is niet dat er geen alternatieven waren: de jaren '70 waren ook de wonderjaren van het 'nieuwe Hollywood' waarin een uitzonderlijk getalenteerde generatie jonge regisseurs – Spielberg, Lucas, Coppola, Friedkin, Bogdanovich – het wankelende studiosysteem infiltrerden en met slimme, opwindende maar ook intelligente publieksfilms de Amerikaanse cinema een forse adrenalinestoot gaven.

Want 1975 was niet alleen het jaar van 'Ahdat sanawovach el-djamr' en 'Ilsa, she-wolf of the SS', maar ook van 'Jaws', 'One flew over the cuckoo's nest', 'Dog day afternoon', en 'Barry Lyndon'. *Go figure*.

Zelf was ik een jonge tiener in die verwarrende, spannende jaren, en ik zal u bekennen: ik heb ze bijna allemaal gezien, die films. De 'belangrijke' en de 'goede' maar ook – met rode oortjes en niet zelden met een bromfietshelm achteloos onder de arm, om zo toch bij KNT-films binnen te kunnen – al die rariteiten die met soms misplaatst enthousiasme – en om vooral mercantiele redenen, daar moeten we niet flauw over doen – de grenzen verkenden en verlegden.

In dit boek neem ik u graag mee naar die jaren '70, naar licht bedompt ruikende wijk-cinema's met vergane rode pluchen zetels en een openschuivend doek, verken ik met u normen en waarden vertrappelende genrefilms, en probeer ik een verklaring te vinden voor de blijvende fascinatie voor de B- tot Z-films van dit hoe dan ook unieke decennium.

En niet dat ik iemand in moreel drijfzand wil laten belanden, maar gesteld dat u wil proeven van de verboden, rotte of net nu op smaak gekomen vruchten van die wonderlijke, woelige jaren '70, ik heb de titels van mijn favoriete films vetjes gezet. Ze zijn representatief voor het genre en de tijdgeest, soms zijn het zelfs miskende meesterwerken. Sommige vallen in de categorie *so bad it's good*. Ze zullen u verbazen, vermaken en versteld doen staan, af en toe wellicht schokken en verontwaardigen. Maar ze zijn de getuigen van een decennium waarin de cinema voor het eerst – en (helaas?) ook voor het laatst – écht vrij en ongebonden was en letterlijk álles kon.

Dus, trek uw kaplaarzen aan, haal diep adem, en daal met mij af in de rollen van de wereldcinema.

Jan Verheyen

Brussel, september 1983. In een zaaltje van het toen nog luxueuze hotel Astoria vindt een persconferentie plaats naar aanleiding van Jean Rollins 'La morte vivante'. De liefvallige actrice Françoise Blanchard wordt door Belgische filmjournalisten gebruikt voor een grap waarvan de pointe haar en mij ontgaat. Als ik om opheldering vraag, biedt een jonge Vlaming aan om een en ander na afloop te verduidelijken. We gaan samen een broodje eten. Hoe het zat met die grap ben ik allang vergeten, wel herinner ik me dat Jan Verheyen mij toen en daar uitlegde wat hesp is. Wat zegt dit over onze vriendschap? Niet heel veel, vermoed ik. Maar dat het een ontmoeting met verstrekkende gevolgen was, dat staat wel vast.

Fast forward naar eind 1986. In Gent zal de eerste 'Nacht van de rariteiten' plaatsvinden en op verzoek van Jan Verheyen breng ik hoogstpersoonlijk de enige nog in de Benelux aanwezige 35mm print van 'Deadly weapons' vanuit Nederland naar België. In het Nederlands heet die film 'Borsten als dodelijke wapens' en dat is behalve een *spoiler* van jewelste natuurlijk ook fantastische reclame. Met een filmcontainer op de achterbank nader ik de grens. In die tijd kon er nog weleens controle plaatsvinden en precies dat gebeurt. Of ik nog iets heb aan te geven. Nee meneer. En wat ligt daar op de achterbank? Ai, helemaal vergeten in de kofferbak te leggen. Als ik uitleg dat het een film is die vanavond in Gent vertoond wordt en daarna direct weer terug naar Nederland gaat, mag ik doorrijden. Wat zou er gebeurd zijn als de douanier de moeite had genomen het etiket op die container te lezen? Dat vraag ik me tot op de dag van vandaag nog weleens af. Feit is dat 'Borsten als dodelijk wapens' keurig op tijd in zaal Vooruit is en daar, samen met 'De non en haar kind' en 'De gehandicapte kung fu-dodders', een grensverleggende *triple-bill* vormt. Drie man en een paardenkop zijn er getuige van hoe Jan voor aanvang van elke film door een toneeldeurtje onder het witte doek tevoorschijn komt voor inleidingen die niet alleen hilarisch zijn, maar ook nog eens zeer goed gedocumenteerd. Let wel, dit is lang voordat Quentin Tarantino en Joe Bob Briggs de genrefilm en zijn uitwassen salonfähig zouden maken. In Nederland vindt in Alhambra in Amsterdam in 1991 de eerste echte 'Nacht van de wansmaak' plaats. Het is het begin van een langlopende traditie, waarvan de formule door de jaren heen geperfectioneerd wordt.

Wat Jan en ik delen is een levenslange liefde voor films waaraan van alles mankeert, maar die desondanks of misschien wel juist daardoor mateloos fascineren. Door een gelukkige samenloop van omstandigheden konden we veel van die films zien zoals ze bedoeld waren, namelijk in *sleazy* buurtbioscopen waar je met goed fatsoen eigenlijk niet kon komen en al helemaal niet op onze leeftijd. Dat werkte dus absoluut sfeerverhogend. Als 12-jarige bezocht ik films die gekeurd waren voor 14 en als

14-jarige films voor 18, maar geen haan die daarnaar kraaide destijds. Zolang er maar tickets verkocht konden worden, nietwaar? Ik weet niet hoe het met de ouders van Jan zat, maar als ik de mijne had verteld wat ik – afgezien van de films – allemaal meemaakte bij Royal, Luxor, Rex en Desmet (de 'four nights horror show' was een begrip in Amsterdam), dan was mijn filmcarrière vast voortijdig geëindigd of althans een stuk minder avontuurlijk geweest. Zo was het vaste prik (vooral bij Royal en Luxor) dat midden in de voorstelling het zaallicht aanging, de film werd stopgezet en vier politieagenten die zich geposteerd hadden in de hoeken van de zaal, rij voor rij onderzochten of zich onder de clientèle misschien nog een voortvluchtige crimineel bevond. Niet zelden werd hun zoektocht beloond. Spanning en sensatie die je er gratis kreeg! Sowieso bezocht je deze bioscopen met gevaar voor de gezondheid, want er werd nog volop geroookt in de zaal en niet alleen gewone sigaretten. In de Rex maakte ik ook eens mee dat de rij waarin ik zat hevig begon te schudden. Wat nu? Een aardbeving in Amsterdam? Maar nee, even verderop in de rij zat een uit de kluiten gewassen Surinamer alle kicks en punches van de kungfufilm die vertoond werd simultaan mee te mimen.

Tussen al onze 'serieuze' werkzaamheden door vonden we regelmatig de tijd om nieuwe 'Nachten van de wansmaak' te organiseren. Dat was altijd een feestje, want voor de research begaven we ons in de stoffige krochten van de filmmusea der lage landen en/of de collecties van privéverzamelaars. Daar herleefden onze jongensjaren tijdens het doordraaien van de trailers van talloze films die ons destijds met rode oortjes naar de bioscopen hadden gelokt, maar die nu in negen van de tien gevallen zelfs de toets der wansmaakkritiek niet meer konden doorstaan. Daarbij is er een nieuw probleem. Mocht er ooit nog een nieuwe 'Nacht van de wansmaak' komen, dan zullen Jan en ik ons terdege moeten afvragen of sommige van de films die toen gemaakt werden en vaak met verrassend veel succes in de bioscopen werden uitgebracht, anno 2020 en zelfs met deskundige contextualisering nog wel kunnen. Ik denk aan de schaamhaar verzwelgende neanderthaler uit 'The beast in the heat', de schaamteloze *blaxploitation* van 'Boss nigger', de onsmakelijke exploitatie van concentratiekampleed in 'Ilsa, she-wolf of the SS' en ja, zelfs de topzware borsten van Chesty Morgan in 'Borsten als dodelijke wapens'. De tijd zal het leren.

Jan Verheyen is zijn roots altijd trouw gebleven. Het boek dat voor u ligt schetst een even grondig als humoristisch beeld van een periode uit de filmgeschiedenis die voorbij is en nooit meer terugkomt. Het is mooi dat die vele honderden uren die wij doorbrachten in morsige zaaltjes terwijl we natuurlijk eigenlijk hadden moeten studeren of achter de meisjes aan hadden moeten zitten, toch niet helemáál verspild zijn. Nu kunnen we zeggen dat we erbij waren, ons hebben verbaasd, verwonderd, vergaapt en vooral kostelijk geamuseerd. Waarvan akte.

Jan 'Mr. Horror' Doense, Nederlander

IN GOED GEZELSCHAP

ZOMBIES EN KANNIBALEN

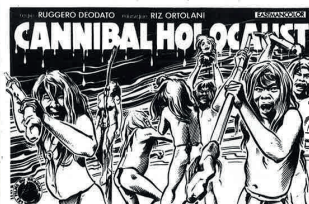
nieuws van de Antwerpse Kinema's

DEZE WEEK IN CINE VENDOME

Een vreemde bezoeker · Lovenaar of bedrieger ?

DEZE WEEK IN CINE SAVOY

EEN PARADIJS
VOOR DE
VERZAMELAARS
VAN FILMmuziek
MET EEN ENORME
KEUZE UIT
DUIZENDEN, VAAK
ZEER ZELDZAME
SOUNDTRACKS

Voor alle inlichtingen telefeoner nr. 31.78.00

IN DE TRADITIE VAN GEORGE A. ROMERO'S 'NIGHT OF THE LIVING DEAD' EN 'DAWN OF THE DEAD'

LEVENDE-DODEN ONTSNAPT UIT DE HEL...
De dokters van de universiteit van New York staan versteld over het feit dat de lijken die ze krijgen voor de anatomie-lessen, steeds ledematen missen. Bij onderzoek blijkt dat één van de assistenten, een regelrechte afstameling is van voodoo-aanhangers en hij wordt ervan verdacht de dader te zijn van deze lijkschending...

PREMIERE VOOR BELGIE

DEZE WEEK IN CINE BRABO

HET VLAAMSE
MAGAZINE
VOOR MENSEN
DIE DENKEN

VERMIKTE LIJKEN
ZAAIEN ONBESCHRIJ-
PELIJKE GRUWEL...

UIT HET MEER STIJGEN
ZE OP OM HUN WRAAK
TE VOLTREKKEN.
EEN FILM DIE U MEERDERE
SLAPELOZE NACHTEN ZAL
BEZORGEN

PREMIERE VOOR BELGIE

CINE BRABO

KUN JE GELUKTJODIG
ONSCHTAAR RUK
EN TOCH
STRAATARM ZIJN?

PREMIERE VOOR BELGIE

CINE VENDOME

DE ECHTE
BIERBROUWERS-
FORMULE

van voor 200 jaar

Kenmers verkiezen het lekker
schuimend bier van de
brouwerij te Dessel.

campina

nieuws van de Antwerpse Kinema's

GEPROGRAMMEERD IN CINE METRO
THE MOUNTAIN OF
THE CANNIBAL GOD

URSULA ANDRESS / STACY KEACH

DE MOOIESTE FEEST-en
HUWELIJKSKLEDING
marie José
DE KEYZERLEI 30
NAAST CINE 'SINJOOR'

Voor alle inlichtingen telefeoner nr. 31.78.00

nieuws van de Antwerpse Kinema's

GEPROGRAMMEERD IN CINE METRO
DE SHOCKFILM VAN HET JAAR
GENIET EEN
RECORDBELANGSTELLING

Als er geen plaats meer is
in de hel blijven de doden
op aarde rondzwalen.

DAVID EMGE-KEN FOREE-SCOTT H. REININGER-GAYLEN ROSS
regie: GEORGE A. ROMERO

ZELFS DE MEEST STAALHARDE
NIJEUWEN WORDEN ZEER ZWAAR OP
DE PROEF GESTELD!

MILIEUVRIENDELIJK ZIJN BEGINT

Werp dit programmaplad
niet in de zaal of op de
straat, misschien hebt u
nog een filmvriend die u er
een plezier kunt mee doen

Voor alle inlichtingen telefeoner nr. 31.78.00

CINE RUBENS DOLBY STEREO

de terugkeer
naar het grote avontuur!

CINE AMBASSADES

MOORD OP ZICHT

© 1986 Universal Studios, Inc. A Division of MCA/Universal Company, Inc.

CINE SAVOY

Ik vrees dat ik vroeger een heel raar jongetje moet geweest zijn en dat mijn brave ouders nachten wakker hebben gelegen, kauwend op de vraag 'wat moeten we in vredesnaam met onze Jan gaan aanvangen?', maar ik zag dus graag zombiefilms. Die van George A. Romero, uiteraard, wat ook nog nét mocht van de smaakpolitie, maar ook de Italiaanse rip-offs, vooral die van Lucio Fulci, uitzinnige *gore fests* waarin ledematen en ingewanden in het rond vlogen. Ik weet zelfs nog precies wáár ik zijn 'Zombi 2' (a.k.a. 'Zombie flesh eaters', 1979) zag: in de Colisee in Brussel, een wat afgeleefde kleine multiplex van drie zalen in een zijstraat van de Rue Neuve, in de schaduw van de Inno (veel van de iconische foto's van de rampzalige warenhuisbrand in 1967 zijn gemaakt vanuit die zijstraat, en je ziet de Colisee links in het kader). In die jaren hadden zalen in de grote steden nog een soort eigen 'identiteit', en in de Colisee kon je terecht voor B- tot Z-films, waaronder dus in die jaren nogal wat horror.

Ik weet het ook nog zo precies omdat ik toen vaak met mijn beste vriend X, ook een filmfreak, op zaterdag de hele dag naar Brussel of Antwerpen trok om daar drie, als het kon vier films op rij te zien. Het programma hadden we op woensdagnamiddag, als de programmatie van de nieuwe week verscheen in *Le Soir* of *De Streekkraant*, al zorgvuldig uitgestippeld; dat was ons eerste hoogtepunt van de week. Op zaterdagochtend namen we dan de trein om present te zijn op de eerste matineevoorstelling, die toen begon rond 11 uur. Afhankelijk van hoe de puzzel in elkaar schoof, holden we dan van de ene zaal naar de andere om rond 19 uur de trein terug naar huis te nemen. We aten meestal een hotdog of een broodje tijdens de film – let wel: discreet en zo stil mogelijk! – en dronken de hele dag door Coca-Cola.

X was in die periode, die gelukkig niet lang heeft geduurd, een wapenfreak en had op een of andere manier de hand weten te leggen op een echte revolver, die hij in zijn broeksriem had zitten. Toen we ons na de vertoning van 'Zombi 2' naar de volgende film haastten, trok X plots bleek weg. 'Ik ben mijn revolver kwijt!' stamelde hij, waarop we terug naar de Colisee holden, ons voorbij de zaalcontrole bluftten en in het semidonker, in het licht van het voorprogramma, op handen en voeten tussen de rijen kropen, op zoek naar de verloren revolver, die we gelukkig ook vonden.

We waren 15.

Ik was een beetje een rare jongen, ik zei het al, maar ik was dus niet alleen.

ZOMBIES

Enfin, zombiefilms dus (de kannibalen komen zo dadelijk aan de beurt). Zombies waren tot eind jaren '60 zo'n beetje de proleten van de horrorfilms. Toen Universal in de jaren '30 met zijn

horrorfilms begon, waren het vooral de klassieke en/of uit de literatuur gepuurde monsters – eerst Dracula en Frankenstein, later ook The Mummy en The Wolf Man – die het mooie weer maakten, zombies doken maar af en toe op in low budget Z-films inclusief het infame 'Plan nine from outer space' (US, 1959, Edward D. Wood Jr.), een gekoesterde *worst of the worst*-klassieker die, *to be honest*, toch vooral vervelend is. De allereerste zombiefilm – 'White zombie' (US, 1932, Victor Halpern) – is filmhistorisch een béétje interessant vanwege de hoofdrol van Bela Lugosi, vers van zijn succes als Dracula, de sfeerrijke zwart-witfotografie,

en omdat de hele zombie-iconografie al min of meer wordt gezet (ze zijn traag bewegende on-doden die het vlees van de levenden moeten eten, en die alleen maar gedood kunnen worden door het uitschakelen van de hersenfuncties).

Jacques Tourneur, de later door de *nouvelle vague* 'herontdekte' regisseur

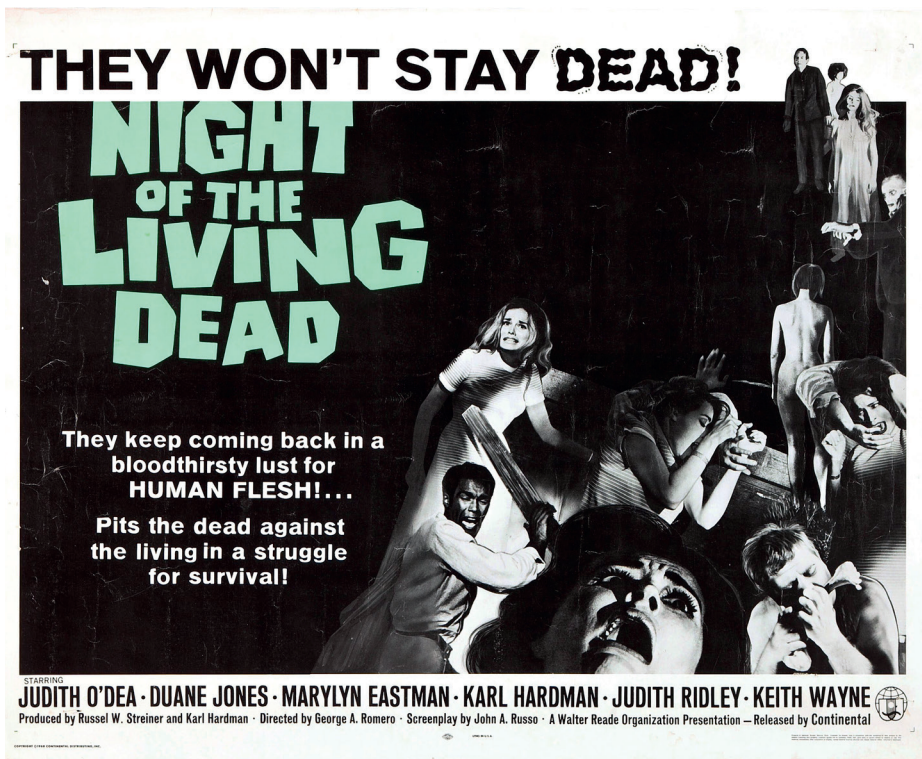
van 'Cat People' (US, 1942) en 'Out of the past' (US, 1947), maakte in 1943 'I walked with a zombie', in 1957 was er de B-film 'The zombies of Mora Tau' (US, Edward L. Cahn) en dan was het wachten op de horror-revival door de Engelse Hammerstudio's in de jaren '60. Maar *l'histoire se répète* en ook zij concentreerden zich op de klassieke filmmonsters en hun ene zombiefilm – 'The plague of the zombies' (GB, 1966, John Gilling) – is een saai en bloedloos *snooze fest* waarin vooral heel veel mist fotogeniek over Engelse landschappen sluiert.

Het was de in Pittsburgh wonende en werkende ex-reclameregisseur George A. Romero die zich in 1968 ontpopte tot de vader van de moderne zombiefilm met '**Night of the living dead**', gemaakt voor een budget van 100.000 dollar en, vrij uitzonderlijk voor die tijd, met een zwarte hoofdrol (Duane Jones). De film torst nu een wat overdreven reputatie maar blijft al bij al redelijk overeind.

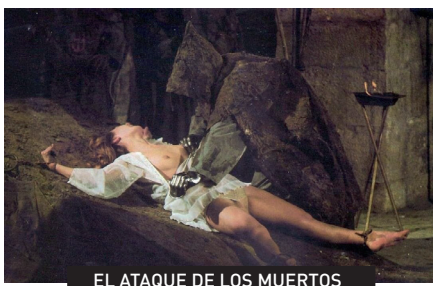
Het was overigens meer een *succès d'estime* en een film die in de loop der jaren een *cult following* kreeg dan wel een onmiddellijke hit, in die zin dat er niet bepaald eenloedgolf aan imitaties ontstond. Zowat de hele jaren '70 bleven zombies in de Amerikaanse cinema eerder zeldzame (en amper opgemerkte) verschijningen, en dan nog meestal in geïmporteerde Europese ultralowbudget-ellende die hooguit een plaatsje vond op de onderste helft van drive-in *double-bills*.

BELA LUGOSI

De meest hardnekkige promotor van de zombie was de Spaanse regisseur Amando de Ossorio, wiens tempeliers-cyclus het vier films volhield, en die ook nu nog wel wat fans heeft. Ik ben daar niet

bij, voor alle duidelijkheid. In 'La noche del terror ciego' ('The tombs of the blind dead', 'De wraak der levende doden', ES/PT, 1972) introduceert hij de leden van zijn franchise, een sekte bloeddorstige

tempelridders die in de 13de eeuw zijn terechtgesteld maar in het Portugal van begin jaren '70 door argeloze jongelui per abuis tot leven worden gewekt. Ze maken vervolgens hun opwachting in 'El ataque de los muertos sin ojos' ('Return of the blind dead', 1973), 'El buque maldito' ('Ghost ship of the blind dead', 'The blind dead 3', 'The ghost galleon', 1974), en 'Lo noche de las gaviatas' ('Night of the sea gulls', 'The blind dead 4', 'La chevauchée des morts-vivants', 1975). Tussendoor, kwestie van wat af te wisselen neem ik aan, maakte hij ook nog 'La noche de los brujos' ('The night of the sorcerers', 1974), zonder tempeliers maar met voodoo-zombies.

Nog armtieriger en te allen prijze te vermijden tenzij u een ogenblikkelijke, medisch aantoonbare depressie wil op-

wekken, is 'La nuit des étoiles filantes' ('A virgin among the living dead', 1971) van de werkelijk onvermoeibare Jésus Franco (over wie later meer, véél meer). De film is overigens een deels Belgische productie met Général Films van de broers Jean en Pierre Quérut als cofinancier. De broers Quérut coproduceerden wel meer films van Franco, en zullen daar bij het Laatste Oordeel hoogstwaarschijnlijk alsnog verantwoording voor moeten afleggen.

Nog steeds in de categorie 'haast u snel maar ordentelijk naar de dichtstbijzijnde uitgang' vinden we 'Les raisins de la mort' ('The grapes of death', FR, 1978) van Jean Rollin, een Franse regisseur die in een weliswaar zeer beperkte

maar hardnekkige kring een zekere *culte*reputatie heeft. Zijn volgers vinden zijn films 'poëtisch', waarbij poëtisch toch vooral een synoniem is voor 'traag'. Andere adjectieven die spontaan naar boven borrelen bij het zien van 'Les raisins de la mort', waarin wijndrinkers zombies worden door het drinken van besmette wijn, zijn 'amateuristisch', 'slaapverwekkend', 'onsamenhangend' en 'onderbelicht'. Voor de volledigheid en voor *la petite histoire* geef ik u nog mee dat de Franse pornoster Brigitte Lahaie in de film opduikt in de prestigieuze rol van 'la grande femme blonde', persoonlijk verkies ik haar in de meer uitdagende rollen die ze speelde in films als 'Je brûle de partout', 'Touchez-pas aux zizis', 'J'aime les grosses légumes', 'Laisse ton père au vestiaire', en 'Pénétrez-moi par le petit trou'.

Een twijfelgeval is 'No profanar el sueño de los muertos' (1974, Jorge Grau), beter bekend als 'The living dead at the Manchester morgue' of 'Let sleeping corpses lie' en een van de weinige zombiefilms uit die tijd die duidelijk beïnvloed zijn door Romero's 'Night of the living dead'. Wat allemaal niet wegneemt dat het ding zich hemeltergend traag op gang trekt, en smaakt naar Europudding (Spaanse regisseur, Engelse locaties, internationale *cast*). De film heeft evenwel een vrij ruime schare bewonderaars, dus sta me toe in deze even Zwitserland te zijn. Neutraal dus, maar u mag mij altijd geld in bewaring geven.